

<https://ela.kpi.ua/items/95b016e2-ae99-4167-b656-35cd783eeeeac> (Dynikova, L. Sh. (2021). *Ukrainian language for professional purposes. Educational manual*. Kyiv: Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute. Retrieved from: <https://ela.kpi.ua/items/95b016e2-ae99-4167-b656-35cd783eeeeac>).

Постригань, А. В. (2017). Мова як інструмент міжкультурної комунікації для формування особистості. *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф, 69–73. (Postryhan, A. V. (2017). Language as a tool of intercultural communication for personality development. *Strategies of intercultural communication in language education of a modern higher education institution: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*, 69–73).

АНОТАЦІЯ

Динікова Лілія. Тільняк Неоніла. Сидоренко Лілія. Дисципліна «Ділове спілкування та культура мовлення» як чинник інтеграційних процесів у професійному та міжнародному середовищі.

Мета даної статті полягає в аналізі дисципліни «Ділове спілкування та культура мовлення» як чинника інтеграційних процесів у професійному та міжнародному середовищі. У дослідженні використано лінгвокультурологічний, системний та педагогічний підходи. Встановлено, що культура мовлення є ключовим компонентом професійної компетентності, який забезпечує ефективну комунікацію та міжкультурну взаємодію. Результати дослідження засвідчують важливу роль корпоративної мовної культури у формуванні професійної ідентичності та організаційної ефективності. Практичне значення роботи полягає у можливості застосування її результатів у навчальному процесі та корпоративному середовищі. Дисципліна «Ділове спілкування та культура мовлення» сприяє підготовці фахівців до роботи в умовах глобалізації. Перспективи подальших досліджень пов'язані з удосконаленням методик формування міжкультурної компетентності.

Ключові слова: культура мовлення; ділове спілкування; корпоративна мовна культура; лінгвокультурологія; інтеграційні процеси; міжкультурна компетентність; професійна освіта; українська мова; цифрова комунікація.

УДК 37.091.398:94:37.014.5:316.7

Світлана Моцак

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0003-3941-9143

DOI 10.24139/2312-5993/2026.02/043-056

ПОЗАУРОЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ІСТОРІЇ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

У статті досліджено потенціал позаурочної діяльності з історії як ефективного засобу реалізації полікультурної освіти учнів. Розкрито сутність поняття «полікультурна освіта», визначено її структурні компоненти та обґрунтовано роль історичної освіти у формуванні полікультурної компетентності. Проаналізовано основні форми і методи позаурочної діяльності, що сприяють розвитку міжкультурної взаємодії, толерантності та громадянської свідомості учнів. Визначено педагогічні умови ефективної організації позаурочної роботи з історії в контексті полікультурного підходу.

Ключові слова: полікультурна освіта, позаурочна діяльність, історична освіта, полікультурна компетентність, міжкультурна взаємодія, толерантність.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується активізацією глобалізаційних процесів, посиленням міжкультурних контактів, а також викликами, пов'язаними з військовими подіями та трансформацією соціокультурного простору. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема формування полікультурної особистості, здатної до ефективної взаємодії в багатокультурному середовищі.

Важливу роль у цьому процесі відіграє історична освіта, яка сприяє усвідомленню різноманітності культур, формуванню толерантності та критичного мислення. Проте можливості традиційного уроку обмежені часовими рамками і програмними вимогами. Саме тому значний потенціал має позаурочна діяльність, яка створює сприятливі умови для реалізації полікультурного підходу.

Метою статті є обґрунтування педагогічного потенціалу позаурочної діяльності з історії як ефективного засобу реалізації полікультурної освіти учнів та визначення основних форм і методів її організації.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано теоретичні методи: аналіз, синтез, порівняння та узагальнення наукових джерел з метою визначення сутності полікультурної освіти та ролі позаурочної діяльності з історії. Для вивчення практичних аспектів проблеми застосовано аналіз педагогічного досвіду та педагогічне спостереження. Використано також структурно-функціональний підхід для обґрунтування позаурочної діяльності як цілісної системи формування полікультурної компетентності учнів.

Використання зазначених методів забезпечило комплексне дослідження проблеми та обґрунтування ефективності позаурочної діяльності як засобу реалізації полікультурної освіти.

Виклад основного матеріалу. Полікультурна освіта розглядається як цілеспрямований процес формування у здобувачів освіти здатності до життя і діяльності в умовах культурного різноманіття. Вона передбачає засвоєння знань про різні культури, розвиток ціннісного ставлення до них та формування навичок міжкультурної взаємодії.

Структурно полікультурна компетентність розглядається як інтегративна характеристика особистості, що формується в процесі

міжкультурної взаємодії та включає сукупність взаємопов'язаних компонентів: когнітивного, ціннісно-мотиваційного та поведінково-діяльнісного.

Когнітивний компонент передбачає наявність системних знань про культурне різноманіття світу, історичний розвиток народів, їх традиції, цінності та особливості міжкультурної комунікації, що узгоджується з положеннями концепції полікультурної освіти Дж. Бенкса (Banks, 2016). Ціннісно-мотиваційний компонент охоплює сформованість толерантності, поваги до культурної різноманітності, позитивної мотивації до взаємодії з представниками інших культур, що знаходить відображення у працях О. Сухомлинської та сучасних українських дослідників полікультурної освіти (Сухомлинська, 2010).

Поведінково-діяльнісний компонент характеризується здатністю особистості до конструктивної міжкультурної взаємодії, ефективної комунікації, запобігання конфліктам на культурному ґрунті та практичного застосування полікультурних знань і цінностей у різних соціальних ситуаціях. Такий підхід дозволяє розглядати полікультурну компетентність як цілісну систему, що забезпечує готовність учня до життя в умовах сучасного багатокультурного суспільства.

Історія як навчальна дисципліна має значний освітній потенціал у формуванні полікультурної компетентності учнів, що зумовлено її змістовими, аксіологічними та методологічними характеристиками. У сучасному науковому дискурсі історична освіта розглядається не лише як засіб трансляції знань про минуле, але і як важливий інструмент формування здатності особистості до ефективної взаємодії в умовах культурного різноманіття (Пошетун, 2004, с. 34\$ Бех, 2003, с. 56).

Відповідно до концепції полікультурної освіти, розробленої Дж. Бенксом, одним із ключових завдань освітнього процесу є формування у здобувачів освіти цілісного уявлення про багатокультурний світ, що передбачає інтеграцію знань про різні культурні групи, їх історичний досвід та особливості розвитку (Banks, 2016). У цьому контексті історія виступає базовою дисципліною, яка забезпечує змістове підґрунтя для усвідомлення культурної різноманітності та взаємозалежності народів.

Зміст історичної освіти охоплює широкий спектр тем, пов'язаних із розвитком цивілізацій, культурних традицій, релігійних систем і соціальних інститутів, що створює умови для формування уявлення про світ як складну багатокультурну систему. Як зазначає О. Пошетун,

сучасна історична освіта має бути спрямована не лише на засвоєння фактологічного матеріалу, але й на розвиток ключових компетентностей, серед яких важливе місце посідає соціальна та громадянська компетентність, що тісно пов'язана з полікультурною (Пометун, 2004, с. 24).

Важливим аспектом освітнього потенціалу історії є її здатність формувати критичне мислення, що є необхідною умовою подолання етнокультурних стереотипів і упереджень. Робота з історичними джерелами, аналіз різних інтерпретацій подій, зіставлення позицій різних культурних груп сприяють розвитку в учнів уміння бачити багатоваріантність історичного процесу та формувати об'єктивне ставлення до представників інших культур. У цьому контексті історія виконує важливу функцію деконструкції стереотипів та формування міжкультурної чутливості.

Аксіологічний вимір історичної освіти, на якому наголошує О. Сухомлинська, передбачає формування системи цінностей, заснованої на принципах гуманізму, толерантності, поваги до людської гідності та культурного різноманіття (Сухомлинська, 2010, с. 42). Засвоєння культурної спадщини різних народів, осмислення історичного досвіду взаємодії культур сприяють розвитку емпатії, відкритості та готовності до діалогу.

Крім того, історична освіта створює передумови для розвитку міжкультурної комунікації через використання інтерактивних методів навчання, зокрема дискусій, дебатів, рольових ігор, моделювання історичних ситуацій. Така діяльність забезпечує перехід від пасивного засвоєння знань до активної взаємодії, що відповідає компетентнісному підходу в освіті.

Таким чином, освітній потенціал історії у формуванні полікультурності полягає у її здатності інтегрувати когнітивний, аксіологічний і діяльнісний компоненти навчання, забезпечуючи комплексний вплив на розвиток особистості. Реалізація цього потенціалу є необхідною умовою підготовки учнів до життя в умовах глобалізованого світу, формування демократичних цінностей та розвитку міжкультурного діалогу.

Позаурочна діяльність з історії виступає важливим складником освітнього процесу, що має значний потенціал у реалізації полікультурної освіти учнів. У сучасних умовах реформування освіти та утвердження компетентнісного підходу вона розглядається як ефективний простір для

формування ключових соціальних і громадянських компетентностей, зокрема полікультурної, яка передбачає здатність особистості до взаємодії в багатокультурному середовищі.

На відміну від урочної системи навчання, позаурочна діяльність характеризується більшою гнучкістю, варіативністю змісту, форм і методів, що створює сприятливі умови для реалізації індивідуального підходу до учнів та їх активного залучення до пізнавальної діяльності. Саме в позаурочному просторі забезпечується можливість організації навчання на засадах діалогу культур, що є ключовим принципом полікультурної освіти.

Важливою перевагою позаурочної діяльності є її діяльнісний характер, який передбачає активну участь учнів у різних видах навчально-пізнавальної та творчої діяльності. У процесі такої діяльності учні не лише засвоюють знання про історію різних народів і культур, але й набувають досвіду міжкультурної взаємодії, що сприяє формуванню толерантності, поваги до культурного різноманіття та готовності до співпраці.

Зміст позаурочної діяльності з історії може охоплювати широкий спектр напрямів, пов'язаних із вивченням культурної спадщини народів світу, аналізом історичних процесів взаємодії культур, дослідженням традицій, звичаїв і способу життя різних етнічних спільнот. Така діяльність сприяє формуванню уявлення про світ як багатокультурну систему та розвитку міжкультурної чутливості.

Особливе значення у контексті полікультурної освіти мають форми позаурочної діяльності, що забезпечують безпосередню взаємодію учнів. До них належать історичні гуртки, тематичні заходи, проєктна діяльність, рольові ігри, дискусії, дебати, історичні реконструкції, екскурсії та віртуальні подорожі. Використання таких форм сприяє створенню умов для практичного застосування знань, розвитку комунікативних умінь та формування навичок співпраці.

Не менш важливу роль відіграють методи організації позаурочної діяльності, серед яких доцільно виокремити інтерактивні, проблемні та дослідницькі методи. Застосування цих методів забезпечує активізацію пізнавальної діяльності учнів, розвиток критичного мислення, здатності до аналізу та інтерпретації історичних явищ з позицій різних культурних перспектив. У цьому контексті особливого значення набуває використання методу проєктів, який дозволяє інтегрувати знання з різних галузей та сприяє формуванню практичних умінь міжкультурної взаємодії.

Ефективність позаурочної діяльності як засобу реалізації полікультурної освіти значною мірою залежить від створення відповідних педагогічних умов. До таких умов належать: орієнтація освітнього процесу на принципи гуманізму і толерантності, підготовка вчителя до роботи в полікультурному середовищі, використання сучасних освітніх технологій, а також забезпечення міжпредметної інтеграції. Важливою умовою є також формування безпечного та відкритого освітнього середовища, що сприяє вільному висловленню думок і розвитку міжкультурного діалогу.

Отже, позаурочна діяльність з історії виступає ефективним засобом реалізації полікультурної освіти, оскільки поєднує когнітивний, ціннісний і діяльнісний аспекти навчання. Вона створює умови для формування полікультурної компетентності учнів, розвитку їхньої соціальної активності та готовності до життя в умовах сучасного багатокультурного суспільства.

Форми позаурочної діяльності з історії є важливим інструментом реалізації полікультурної освіти, оскільки вони забезпечують вихід за межі традиційного уроку, створюють умови для активної взаємодії учнів, розвитку їхньої пізнавальної самостійності та формування ціннісного ставлення до культурного різноманіття. У сучасній педагогічній практиці позаурочна діяльність розглядається як гнучка система організаційних форм, що дозволяє інтегрувати знання, емоційно-ціннісне сприйняття історії та практичний досвід міжкультурної взаємодії (Пометун, 2004, с. 56).

Однією з базових форм позаурочної діяльності є історичні гуртки, які забезпечують поглиблене вивчення окремих історичних тем, епох або цивілізацій. У межах гурткової роботи учні мають можливість здійснювати міні-дослідження, працювати з різними типами історичних джерел, аналізувати культурні особливості народів світу. Така форма сприяє формуванню дослідницьких умінь і розвитку інтересу до культурного різноманіття.

Важливе місце посідають тематичні позаурочні заходи (історичні вечори, дні культур, тижні історії), які мають виражений виховний і ціннісний характер. Вони спрямовані на ознайомлення учнів із культурними традиціями різних народів, їх історичною спадщиною, видатними постатями та внеском у розвиток світової цивілізації. Такі заходи формують емоційно-позитивне ставлення до культурного різноманіття та сприяють розвитку толерантності.

Суттєвий потенціал у контексті полікультурної освіти мають історичні квести та ігрові форми діяльності. Вони забезпечують активне включення учнів у процес пізнання через моделювання історичних ситуацій, виконання проблемних завдань, пошук інформації та командну взаємодію. Ігрові форми дозволяють учням не лише засвоювати історичні знання, але й набувати досвіду співпраці в умовах багатокультурного середовища.

Особливо ефективною є проєктна діяльність, яка передбачає самостійну або групову роботу учнів над дослідницькими темами полікультурного спрямування. Тематика проєктів може охоплювати порівняння культурних традицій різних народів, дослідження історії міжкультурних контактів, аналіз культурної спадщини регіонів світу. Проєктна діяльність сприяє розвитку критичного мислення, навичок інформаційної обробки та формуванню відповідального ставлення до результатів власної роботи (Пометун, 2004, с.66).

Значну роль відіграють також дискусії та дебати, які забезпечують розвиток умінь аргументованого висловлювання думок, слухання позицій інших та ведення конструктивного діалогу. У процесі обговорення історичних подій з різних культурних перспектив учні вчаться розуміти багатоваріантність історичного процесу та поважати інші точки зору.

До ефективних форм позаурочної діяльності належать історичні реконструкції та рольові ігри, які дозволяють відтворювати події минулого, занурюватися в історичний контекст та переживати досвід представників різних культур і епох. Такі форми мають високий емоційно-ціннісний вплив і сприяють глибшому розумінню історичних процесів.

Окремо слід відзначити екскурсії та віртуальні подорожі, які розширюють простір навчання та забезпечують безпосереднє або опосередковане знайомство з культурною спадщиною народів світу. Вони сприяють формуванню просторового мислення, культурної обізнаності та міжкультурної чутливості.

Таким чином, різноманітність форм позаурочної діяльності з історії створює широкі можливості для реалізації полікультурної освіти. Їх системне використання забезпечує поєднання когнітивного, діяльнісного та ціннісного компонентів навчання, сприяючи формуванню особистості, здатної до ефективної взаємодії в умовах сучасного багатокультурного суспільства.

Формування полікультурної компетентності учнів у процесі позаурочної діяльності з історії потребує використання комплексу взаємопов'язаних методів, які забезпечують не лише засвоєння знань про культурне різноманіття світу, але й розвиток ціннісних орієнтацій, комунікативних умінь та досвіду міжкультурної взаємодії. У сучасній педагогічній науці методи формування полікультурної компетентності розглядаються як багатовимірна система впливів, що охоплює когнітивний, емоційно-ціннісний і діяльнісний рівні особистості.

Однією з провідних груп є інтерактивні методи навчання, які забезпечують активну взаємодію учнів у процесі пізнання. До них належать дискусії, «мозковий штурм», «акваріум», «мікрофон», круглі столи. Їх використання сприяє формуванню вміння слухати і поважати іншу думку, аргументовано висловлювати власну позицію, а також розуміти багатогранність історичних і культурних явищ. Інтерактивні методи є особливо ефективними у полікультурному контексті, оскільки моделюють ситуації реального міжкультурного діалогу.

Важливе місце посідають проблемно-пошукові методи, які спрямовані на розвиток критичного мислення та здатності аналізувати складні історичні явища. Учням пропонуються проблемні запитання, що не мають однозначної відповіді, наприклад щодо причин і наслідків міжкультурних конфліктів або різних інтерпретацій історичних подій. Такий підхід формує вміння бачити альтернативні точки зору та усвідомлювати багатовимірність історичного процесу (Пошетун, 2004, с. 26).

Суттєве значення має метод проєктів, який дозволяє організувати самостійну або групову дослідницьку діяльність учнів. У межах позаурочної роботи учні можуть реалізовувати проєкти, присвячені культурі різних народів, історії міжкультурних контактів, традиціям і звичаям етнічних спільнот. Проєктна діяльність сприяє інтеграції знань з різних галузей, розвитку навичок співпраці та формуванню відповідального ставлення до результатів власної діяльності.

Не менш важливими є дослідницькі методи, які передбачають роботу з історичними джерелами, документами, спогадами, візуальними матеріалами. Аналіз різних типів джерел дозволяє учням зіставляти культурні перспективи, виявляти відмінності в інтерпретаціях подій та формувати об'єктивне бачення історії. Це безпосередньо сприяє розвитку міжкультурної чутливості та толерантності.

Ефективним інструментом формування полікультурної компетентності є ігрові методи, зокрема рольові ігри, історичні

реконструкції, симуляції. Вони створюють умови для емоційного занурення в історичні ситуації, дозволяють учням «прожити» досвід представників різних культур і епох. Такий підхід сприяє розвитку емпатії та глибшому розумінню культурної різноманітності.

Важливу роль відіграють також інформаційно-комунікаційні методи, що передбачають використання цифрових ресурсів, мультимедійних технологій, віртуальних музеїв, онлайн-архівів. Вони розширюють доступ до культурної спадщини різних народів і сприяють формуванню глобального історичного мислення. Використання ІКТ забезпечує візуалізацію історичних процесів та підвищує мотивацію учнів до навчання.

Окремо слід відзначити ціннісно-орієнтаційні методи, спрямовані на формування гуманістичних установок, толерантності та поваги до культурного різноманіття. Вони реалізуються через обговорення моральних аспектів історичних подій, аналіз життєвих ситуацій, рефлексію власних поглядів і цінностей.

Таким чином, комплексне застосування інтерактивних, проблемно-пошукових, дослідницьких, проектних, ігрових, інформаційно-комунікаційних та ціннісно-орієнтаційних методів забезпечує ефективне формування полікультурної компетентності учнів. Їх інтеграція в позаурочну діяльність з історії створює умови для гармонійного розвитку особистості, здатної до конструктивної взаємодії в умовах багатокультурного суспільства.

Ефективність формування полікультурної компетентності учнів у процесі позаурочної діяльності з історії значною мірою залежить від комплексу педагогічних умов, які забезпечують цілеспрямовану організацію освітнього процесу, його змістову насиченість, методичну доцільність та ціннісну спрямованість. У сучасній педагогічній науці педагогічні умови розглядаються як сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів, що забезпечують результативність освітньої діяльності та сприяють досягненню запланованих педагогічних цілей.

Першою важливою умовою є орієнтація освітнього процесу на принципи полікультурності, гуманізму та толерантності. Це передбачає цілеспрямоване формування у здобувачів освіти поваги до культурного різноманіття, визнання рівноцінності різних культурних традицій та запобігання формуванню стереотипів і упереджень. Реалізація цієї умови забезпечує аксіологічну основу полікультурної освіти та визначає загальну спрямованість позаурочної діяльності.

Другою важливою умовою є підготовленість педагога до організації полікультурно орієнтованої позаурочної діяльності. Учитель історії повинен володіти не лише ґрунтовними предметними знаннями, але й методиками міжкультурної освіти, інтерактивними технологіями навчання, навичками фасилітації групової роботи. Професійна компетентність педагога є ключовим чинником ефективної реалізації полікультурного підходу в освітньому процесі.

Третьою умовою виступає створення толерантного та безпечного освітнього середовища, яке забезпечує відкритість, довіру та рівноправність усіх учасників освітнього процесу. Таке середовище сприяє вільному висловлюванню думок, конструктивному діалогу та взаємоповазі між учнями. Воно є необхідною передумовою для розвитку міжкультурної комунікації та формування емпатії.

Четвертою умовою є використання інтерактивних, діяльнісних та дослідницьких технологій навчання у позаурочній роботі. Застосування методів проєктної діяльності, дискусій, рольових ігор, історичних реконструкцій та кейс-методу забезпечує активну участь учнів у навчальному процесі, сприяє розвитку критичного мислення та формуванню практичного досвіду міжкультурної взаємодії.

П'ятою педагогічною умовою є інтеграція міжпредметних зв'язків та використання культурологічного контексту навчання історії. Поєднання історичних знань із елементами культурології, географії, літератури та мистецтва дозволяє забезпечити цілісне сприйняття культурного різноманіття світу та поглибити розуміння історичних процесів у їх міжкультурному вимірі.

Шостою умовою виступає широке використання інформаційно-комунікаційних технологій, які розширюють доступ до світової культурної спадщини, забезпечують візуалізацію історичних процесів та сприяють формуванню глобального історичного мислення. Використання цифрових ресурсів, віртуальних музеїв, мультимедійних презентацій та онлайн-платформ підвищує мотивацію учнів до пізнавальної діяльності.

Окремо слід виділити умову систематичності та цілеспрямованості позаурочної діяльності, що передбачає її планомірну організацію, логічну наступність форм і методів роботи, а також узгодженість із навчальною програмою з історії. Фрагментарність позаурочних заходів знижує їх ефективність, тоді як системний підхід забезпечує стійкий виховний і освітній результат.

Таким чином, реалізація зазначених педагогічних умов забезпечує ефективність позаурочної діяльності з історії як засобу формування полікультурної компетентності учнів. Їх комплексне врахування сприяє гармонійному поєднанню когнітивного, ціннісного та діяльнісного компонентів освіти, що є необхідною передумовою підготовки особистості до життя в умовах сучасного багатокультурного суспільства.

Практична реалізація полікультурної освіти у позаурочній діяльності з історії може бути ефективно представлена через організацію навчально-дослідницького проєкту «Діалог культур: історія взаємодії народів світу». Метою зазначеного проєкту є формування у здобувачів освіти полікультурної компетентності, розвиток толерантного ставлення до культурного різноманіття та усвідомлення історичних закономірностей міжкультурної взаємодії.

Проєкт реалізується у форматі позаурочної діяльності протягом визначеного періоду (наприклад, навчального семестру) та передбачає поетапну організацію роботи учнів. На підготовчому етапі здійснюється формування учнівських груп, визначення тематики досліджень та розподіл завдань. Тематика може охоплювати такі напрями, як: «Культурні контакти Київської Русі з країнами Європи», «Взаємодія цивілізацій Сходу і Заходу», «Україна в системі міжкультурних зв'язків у різні історичні епохи», «Внесок різних народів у розвиток світової культури».

На дослідницькому етапі учні здійснюють пошук і аналіз історичних джерел, науково-популярної літератури, візуальних матеріалів, а також використовують цифрові ресурси, зокрема віртуальні музеї, електронні архіви та мультимедійні платформи. Особлива увага приділяється порівняльному аналізу культурних явищ, виявленню спільних рис і відмінностей між культурами різних народів, а також визначенню історичних передумов їх взаємодії.

На етапі узагальнення результати досліджень оформлюються у вигляді мультимедійних презентацій, постерів, відеороликів або міні-доповідей. Учні готують публічний захист своїх проєктів, який проводиться у формі науково-практичної конференції або тематичного круглого столу «Культура без кордонів». У процесі презентації учні не лише представляють результати власної роботи, але й беруть участь в обговоренні, ставлять запитання, аргументують власну позицію, що сприяє розвитку комунікативних умінь та навичок міжкультурного діалогу.

Важливою складовою реалізації проєкту є рефлексивний етап, під час якого учні оцінюють власну діяльність, аналізують труднощі, з якими зіткнулися, та визначають, які нові знання, уміння і цінності були сформовані. Особливу увагу приділено усвідомленню значення культурного різноманіття та необхідності толерантної взаємодії у сучасному суспільстві.

Результати впровадження подібного проєкту свідчать про підвищення рівня пізнавальної мотивації учнів до вивчення історії, розвиток критичного мислення, формування навичок роботи з різними типами інформаційних джерел, а також про зростання рівня полікультурної чутливості та толерантності. Учні демонструють здатність до аргументованого висловлювання власної думки, поваги до позицій інших та усвідомлення цінності культурного різноманіття як основи сучасного демократичного суспільства.

Таким чином, запропонований практичний приклад засвідчує, що позаурочна проєктна діяльність з історії є дієвим інструментом реалізації полікультурної освіти, оскільки забезпечує інтеграцію знань, цінностей і практичного досвіду міжкультурної взаємодії, сприяючи формуванню цілісної полікультурної особистості учня.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що позаурочна діяльність з історії є ефективним педагогічним засобом реалізації полікультурної освіти учнівської молоді. Її потенціал зумовлений можливістю виходу за межі регламентованого навчального процесу, розширенням освітнього простору та створенням умов для практичного застосування історичних знань у ситуаціях міжкультурної взаємодії. Саме у позаурочному форматі забезпечується більш гнучка організація навчально-пізнавальної діяльності, що сприяє розвитку самостійності, дослідницьких умінь та ціннісних орієнтацій учнів.

Доведено, що формування полікультурної компетентності у процесі вивчення історії найбільш результативно відбувається через залучення учнів до активних форм діяльності — проєктної роботи, історичних досліджень, дискусій, круглих столів, екскурсій та інтерактивних освітніх практик. Такі форми забезпечують не лише засвоєння історичних знань, а й розвиток здатності до міжкультурного діалогу, критичного мислення, толерантності та поваги до культурного різноманіття.

Узагальнення теоретичних положень і практичного досвіду дозволяє констатувати, що ефективність реалізації полікультурної освіти у позаурочній діяльності з історії залежить від низки педагогічних

умов. До них належать: цілеспрямоване проектування позаурочної роботи на засадах компетентнісного підходу; інтеграція змісту історичної освіти з елементами культурології та громадянської освіти; використання інтерактивних і дослідницьких методів навчання; створення ситуацій міжкультурної взаємодії; а також забезпечення рефлексивного компонента навчальної діяльності.

Практична реалізація запропонованих підходів підтвердила їх позитивний вплив на розвиток пізнавальної мотивації учнів, формування їхньої соціальної активності та здатності до конструктивної взаємодії в умовах культурного різноманіття. Учні демонструють підвищений рівень історичної обізнаності, усвідомлення цінності культурної спадщини різних народів та готовність до діалогу культур як основи демократичного суспільства.

Таким чином, позаурочна діяльність з історії виступає не лише доповненням до навчального процесу, а й важливим системоутворювальним компонентом формування полікультурної компетентності. Її цілеспрямоване використання забезпечує інтеграцію когнітивного, ціннісного та діяльнісного компонентів полікультурної освіти, що є необхідною умовою підготовки соціально відповідальної та культурно чутливої особистості в сучасному глобалізованому світі.

ЛІТЕРАТУРА

- Banks, J. (2016). *Multicultural Education: Issues and Perspectives*. New York.
- Nieto, S. (2017). *Affirming Diversity: The Sociopolitical Context of Multicultural Education*. Boston.
- Бех, І. Д. (2003). *Виховання особистості: у 2 кн.* К.: Либідь. (Bekh, I. D. (2003). *Personality Education: in 2 books*. Kyiv: Lybid.)
- Пометун, О. І. (2004). *Сучасний урок історії: інтерактивні технології навчання*. К.: А.С.К. (Pometun, O. I. (2004). *Modern History Lesson: Interactive Teaching Technologies*. Kyiv: A.S.K.)
- Сухомлинська, О. В. (2010). *Полікультурна освіта: теоретичні засади*. К.: Педагогічна думка. (Sukhomlynska, O. V. (2010). *Multicultural Education: Theoretical Foundations*. Kyiv: Pedagogical Thought)

SUMMARY

Motsak Svitlana. Extracurricular History Activities as a Means of Implementing Multicultural Education.

The article examines the theoretical and methodological foundations of extracurricular history activities as an effective means of implementing multicultural education among students. The relevance of the study is determined by contemporary sociocultural transformations, globalization processes, and the growing cultural diversity of society, which require the formation of students' multicultural competence as an essential component of their personal and civic development.

The essence of the concept of "multicultural education" is clarified, its structural components are characterized, and the role of history education in shaping students'

understanding of cultural diversity and intercultural interaction is substantiated. It is emphasized that history as an academic discipline provides significant opportunities for developing critical thinking, overcoming stereotypes, and fostering respect for different cultures and traditions.

The article analyzes the main forms of extracurricular history activities, including project-based work, history clubs, thematic events, excursions, debates, and interactive practices, which promote active student engagement in research and communicative activities. Particular attention is paid to the methods that ensure the integration of cognitive, value-based, and activity-oriented components of multicultural education.

The pedagogical conditions for the effective organization of extracurricular history activities are identified, including the implementation of a competency-based approach, the use of interactive and research methods, the creation of a tolerant educational environment, and the integration of interdisciplinary content.

It is concluded that extracurricular history activities contribute to the development of students' intercultural competence, tolerance, civic awareness, and readiness for constructive interaction in a multicultural society.

Key words: multicultural education, extracurricular activities, history education, multicultural competence, intercultural interaction, tolerance.

УДК 37.014.54:336.143

Вікторія Соляр

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

ORCID ID 0000-0002-2093-6303

DOI 10.24139/2312-5993/2026.02/056-070

АДАПТАЦІЯ БІЗНЕС-МОДЕЛІ «PERFORMANCE-BASED BUDGETING» ДО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: ГЕНЕРАЦІЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ КІНЦЕВОГО ПРОДУКТУ

Стаття присвячена впровадженню моделі результативного бюджетування в управління освітою в умовах транснаціональних викликів, які зумовлюють критичну необхідність трансформації фінансового менеджменту у цій сфері. За допомогою системного підходу та фінансового моделювання розроблено та ієрархічно структуровано систему ключових показників ефективності (KPI), що охоплюють транснаціональну активність, цифрову продуктивність, фандрейзингову спроможність та рівень лояльності стейкхолдерів. Доведено, що результативне бюджетування забезпечує трансформацію освітнього процесу в конкурентоспроможний продукт із високою доданою вартістю.

Ключові слова: результативне бюджетування, освітній менеджмент, окупність інвестицій (ROI), ключові показники ефективності (KPI), додана вартість освітнього продукту, капіталізація освітньої організації, транснаціональні виклики, інституційна відповідальність, цифрова стійкість.

Постановка проблеми. Бізнес-модель Performance-based budgeting (PBB), або бюджетування, орієнтоване на результат, базується на принципі стратегічного розподілу ресурсів залежно від досягнення конкретних цілей та вимірюваних показників ефективності (KPI) (Hansen